

Àngel Serra, alcalde republicà de Puig-reig

Joventut i anys anteriors a la Segona República espanyola

Àngel Serra i Casals va néixer el 30 de juliol del 1903 en una llar humil del carrer del Comerç de Puig-reig, a l'entrada del poble, el que avui es el carrer de l'Estació. El seu pare, Joan Serra Guiemes, era pagès i la seva mare, Emília Casals Campà, era *obrero*, nom en que es coneixia aleshores les treballadores de les fàbriques tèxtils(1). Set anys més tard, la família es va traslladar al número 29 del Carrer Llobregat(2), a la casa coneguda amb el nom popular de Cal Peu Pla –el nom amb que era anomenat l'antic propietari– situada just davant de l'*Apeyaderu* de Puig-reig on el tren parava com si d'una estació es tractés(3). La família va obrir una botiga de comestibles; com en moltes altres cases d'aquells temps, als darreres de la casa i aprofitant el desnivell de la costa, la família va fer-hi un hort, un corral per l'aviram i una cort pels porcs. També tenien arrendats camps i vinyes, i amb tot això la botiga ben plena.

L'any 1924 l'Àngel va anar a fer el soldat a Manresa, concretament a la Caserna del Carme, instal·lada des de 1895 al costat de l'església del mateix nom i ocupant bona part del vell convent (4). Des de principis del s. XX hi havia la guarnició del Batalló de Caçadors de Muntanya de Reus, que fins i tot tenia una banda musical, que acompanyava la tropa en les desfilades militars. "Fer el soldat" va ser una experiència que l'Àngel qualificava de poc interessant, en paraules que ell

solia dir "*sense ofici ni benefici*", ja que cap de les feines que hi va fer, li van anar a mida.

En tornar a Puig-reig va entrar a treballar com a ajudant d'encarregat a la fàbrica tèxtil de Cal Casas(5), feina que alternava amb la de la botiga, el camp i la vinya. Va ser a Cal Casas on l'Àngel va conèixer, qui el 20 d'octubre del 1930, es va convertir en la seva esposa, la Francesca Vilanova Coma, natural de Casserres.

Durant aquests anys, i sobretot durant l'època de la dictadura militar de Miguel Primo de Rivera (1923-1930), l'Àngel va començar a interessar-se per la política i pel moviment catalanista; per ell era la única resposta a la dura repressió que imposava la dictadura al sentiment nacionalista i a la identitat catalana. Seguia de ben a prop l'activitat del principal partit catalanista de l'època, la Lliga Regionalista. Amb tot el març del 1931 s'afilià al nou partit de l'Esquerra Republicana de Catalunya(6), que defensava amb més intensitat Catalunya que la Lliga Regionalista, fins al punt que va decidir presentar-se a les eleccions. Amb una colla d'amics, tots joves i amb ideals catalanistes i republicans, van formar llista per Esquerra Republicana de Catalunya i es van presentar a les eleccions municipals del 14 d'abril del 1931.

La II República: Àngel Serra, conseller de l'ajuntament de Puig-reig (1931-1932)

La formació d'ERC guanyà les eleccions al poble de Puig-reig i es va formar una Junta Provisional

Cal Peu Pla.
(ARXIU FAMÍLIA SERRA VILANOVA)

de Govern a l'espera de veure com evolucionaven els esdeveniments a la resta del país. El 15 d'abril, la Junta va rebre la vara i les claus de les dependències municipals de mans del que, a partir d'aleshores seria ex-alcalde, Joan Canal. Al mateix temps que Francesc Macià enviava a través de *La Vanguardia* el comunicat següent: "*En el moment de proclamar l'Estat català, sota el règim de la República catalana, us saludo amb tota l'ànima i us demano que em prometeu la vostra col·laboració per sostenir-la, començant per proclamar-la a la vostra ciutat i preparant-vos a defensar-la quan us cridi. Per la llibertat de Catalunya, per la fraternitat amb els altres pobles d'Espanya, per la pau internacional, sabeu fer-vos dignes*" (7). D'aquesta manera, les

autoritats polítiques del poble van proclamar la República i penjaren la bandera catalana al balcó de l'ajuntament.

El 17 d'abril es formava el primer Ajuntament republicà de Puig-reig, amb Antoni Coma com a alcalde i l'Àngel Serra com a segon síndic i membre de la Comissió de Foment, que s'havia d'encarregar de les festes del poble, de l'embelliment de la població, de la higiene, de la policia rural, de les obres, dels camins i passeigs, de les fonts i les aigües, la il·luminació pública i altres funcions similars (8).

Algunes de les tasques més importants que van transcórrer durant aquest primer any republicà van ser l'ampliació de les Escoles Públiques del poble, finançades pels empresaris Mata de la fàbrica de Cal Casas (9), el canvi de noms dels carrers del poble per noms lligats al catalanisme i a la República, el projecte de

captació d'aigües del riu Llobregat per subministrar-les al poble de Puig-reig, l'adhesió de l'ajuntament - en nom del poble- a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1931, la inscripció a diverses associacions de caire catalanista i nacional com a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana o a la *Compañía Telefónica Nacional de España*, l'adhesió a la petició feta al Govern Central de Madrid per part del Ayuntamiento de Gijón d'expulsar d'Espanya l'ordre religiosa de la Companyia de Jesús en base a la nova Constitució republicana i a la reforma religiosa -petició que es complí més endavant-, entre d'altres. Paral·lelament a la gran activitat, estretament relacionada amb el nou règim republicà, l'ajuntament continuava les seves feines habituals com el càlcul i l'aprovació dels pressupostos, la fiscalitat, despeses de l'ajuntament, creació de noves infraestructures, temes relacionats amb les quintes i les lleves, entre d'altres (10).

El dia 7 de setembre del 1931 va néixer el primer fill del matrimoni Serra Vilanova, una nena, a la qual van posar el nom de Carme (11); el naixement de la

Carme fou celebrat amb gran joia pel pare, que va invitar a tothom a celebra-ho, amb uns bons talls de llonganissa, que es van repartir al Cafè Llobregat, un dels cafès més concorreguts del poble.

El 18 de gener del 1932, la tranquil·litat de la comarca i a Puig-reig es va veure alterada davant la insurrecció minera de Fígols que proclamà el comunisme llibertari i es va estendre Llobregat avall fins a arribar al Bages. A Puig-reig, tot i que es va seguir la vaga, aquesta no va prendre un caràcter revolucionari tan intens com a la conca minera, tot i que la repressió posterior va comportar la radicalització de molts dels obrers del poble i de les comarques centrals i mineres de Catalunya.

El 26 de febrer del 1932 Antoni Coma dimitia del càrrec de Batlle de Puig-reig, i dins el cercle de l'ajuntament es van celebrar eleccions per designar un nou govern municipal (12).

Primera etapa a l'alcaldia de Puig-reig (1932-1934)

Àngel Serra va ser nomenat batlle de Puig-reig per majoria absoluta

el mateix 26 de febrer, encapçalant un govern municipal de majoria d'ERC; es va posar al capdavant del govern i també de la regidoria i Comissió de Finances, que es cuidava dels comptes, dels pressupostos, les contribucions, els impostos, les transferències i altres similars (13).

Les tasques de l'ajuntament van continuar en la línia de les iniciades en el període anterior: l'avenç del projecte de captació d'aigües, les obres a les escoles, la participació activa en el marc de la reforma educativa, impuls dels cursos de gramàtica catalana, geografia, història, etc., a càrrec de professors competents subvencionats per l'ajuntament, o el suport a l'Estatut d'Autonomia i a la República, que el 12 d'abril celebrava el seu primer any "com a règim de democràcia i llibertat" (14). Un dels maldecaps i preocupacions més grans, manifesta des del propi Ajuntament i reflectida en les actes, era la lentitud que es percebia en el procés d'aprovació de l'Estatut de Catalunya a les Corts espanyoles i les seves contínues retallades al text original.

L'ajuntament sempre va donar suport, per escrit, al President Ma-

Proclamació de la II República a Puig-reig: 14 d'abril de 1931 (ARXIU ARB)

cià, que el 16 d'agost, com quedà registrat a *La Vanguardia*, visità el poble de Puig-reig: "A las once de la mañana llegó el señor Macià a Puigreig, donde le aguardaban los consejeros de la Generalidad señores Gassol, Comas y Serra y Moret, y los señores Alavedra, Picó y Rubí. Llegó el Presidente acompañado del capitán de los Mozos de Escuadra señor Escofet y después de ser saludado por el alcalde señor Serra, éste le ofreció su vara de autoridad. La población presentaba magnífico aspecto, estando engalanados casi todos los balcones. Una cobla ejecutó diversas sardanas, mientras en el Ayuntamiento se celebraba una recepción en honor del señor Macià" (15).

El 3 d'agost de 1932 va néixer el segon fill de l'Àngel, l'Àngel Serra Vilanova (16), mentre la família continuava encarregada de la botiga, les vinyes, el camp i el bestiar.

Àngel Serra va continuar al capdavant de l'ajuntament durant tot el 1933 i les eleccions del 1934 va consolidar altre cop la

força política d'ERC. L'actuació política de l'ajuntament va seguir la mateixa línia que les legislatures anteriors, tot i que les divergències ideològiques entre el Govern Central, en mans de la centredreta des del novembre del 1933, i la Generalitat, encara en mans d'ERC, feien difícil la convivència entre la Catalunya autònoma i Espanya, provocaven la protesta de l'ajuntament de Puig-reig, així com la de molts altres pobles catalans (17). Lluís Companys, nou President de la Generalitat de Catalunya després de la mort de Francesc Macià el dia de Nadal del 1933, va visitar el poble el 3 de juny del 1934, com publicava *La Vanguardia*: "En Puigreig también fue cumplimentado el presidente de la Generalidad por una comisión del Ayuntamiento local" (18).

Els Fets d'Octubre de 1934

Una de les tasques que sovint duia a terme l'Àngel Serra era anar al Palau de la Generalitat, a Barcelona, per temes relacionats amb l'ajuntament. El dia 6 d'octubre del 1934 l'Àngel es trobava a la capital quan van esclatar els revolucionaris coneguts amb el nom de "Fets d'Octubre".

Feia pocs dies que a Madrid, i sota la presidència de Lerroix s'havia constituït el nou govern conservador, amb l'entrada de la CEDA de Gil Robles. Per un

ampli sector de la opinió pública i les classes populars, la CEDA i el seu líder representaven la fi de les transformacions socials republicanes, molt frenades des de la victòria electoral de les dretes el 1933. L'endemà mateix de la formació del nou govern va esclatar una vaga general amb l'objectiu d'impedir la consolidació del nou govern participat per la CEDA, però la manca de coordinació i la resposta decidida i dura del nou govern van aturar la vaga arreu d'Espanya, excepte a Astúries i Catalunya.

A Astúries els miners, amb l'acord d'anarquistes, socialistes i comunistes, van protagonitzar una revolució social, ocupant els pobles de la conca, les casernes de la Guàrdia Civil i substituint els ajuntaments per comitès revolucionaris que van assumir el proveïment d'aliments, el funcionament dels transports i el subministrament d'aigua i electricitat. A Catalunya, Lluís Companys va declarar, com ja ho havia fet Francesc Macià en altres circumstàncies, l'Estat Català dins la República Federal Espanyola, i va encomanar als dirigents antifeixistes d'establir un govern provisional de la República a Catalunya a l'espera del triomf de la vaga general.

Tal i com hem esmentat, el dia 6 d'octubre l'Àngel Serra es trobava a Barcelona i va viure

de ple els fets revolucionaris; un sindicalista va donar a l'Àngel una escopeta –de caça, de les de matar conills– perquè se sumés a la multitud revolucionària en vaga. L'Àngel, però, va optar per intentar tornar a Puig-reig al màxim de ràpid possible. Quan passava per la Rambla, davant de l'església de Betlem, el van tirotejar uns capellans des de l'edifici del davant de l'església, tot i que no van arribar a tocar-lo. Els efectes dels trets encara són avui visibles a la façana de l'església.

En aconseguir tornar a Puig-reig, va saber que a Berga, la capital de comarca, encara no havia proclamat l'Estat Català seguint les ordres de Companys i que ja estaven seguint bona part dels ajuntaments catalans. L'Àngel va anar cap a l'ajuntament de Berga i, com recorden fonts orals, va ser ell mateix qui va informar i convèncer les autoritats de la capital encapçalades per l'alcalde Joan Illa per què declarassin l'Estat Català a Berga.

En tornar a Puig-reig, el van venir a buscar veïns del poble i li van fer saber que la revolució comunista havia tornat a esclatar

Vaixell "Ciudad de Cadiz".
(FONT: WWW.DELAMARYLOSBARCOS.
WORDPRESS.COM)

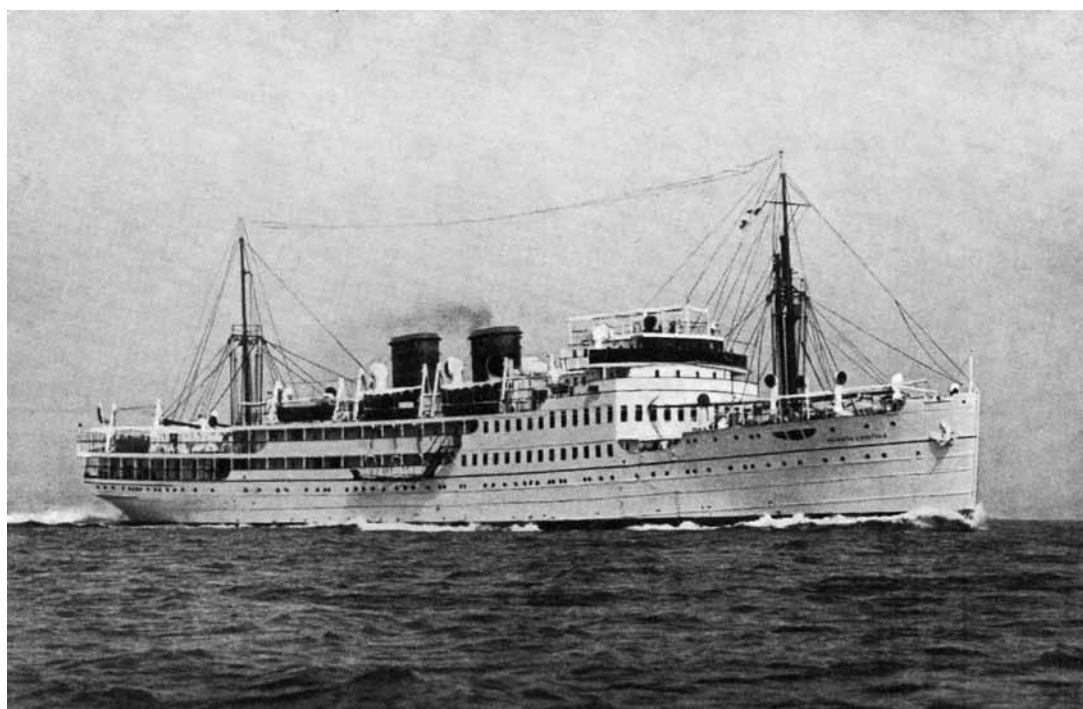
a Fígols i s'havia estès Llobregat avall; a la Colònia Vidal s'havien llogat alguns treballadors per mantenir l'activitat de la fàbrica tèxtil i altres no havien anat a la vaga, i estaven sent tirotejats dins els tallers pels obrers vaguistes. De seguida l'Àngel hi va anar amb altres regidors i autoritats del poble i va calmar la revolució fins que va arribar la Guàrdia Civil de Manresa.

La proclamació independentista de Companys i els obrers va acabar en fracàs, i tothom qui hi havia tingut o era sospitós d'haver-hi tingut una implicació directa va ser detingut i els ajuntaments d'esquerres destituïts i substituïts a dit sota una forta presència militar, com va ser el cas de Puig-reig. L'Àngel va acabar empresonat al vaixell-presó "*Ciudad de Cádiz*" que, juntament amb l'"*Uruguay*", havien estat habilitats per empresonar els vaguistes i els revolucionaris. A mitjans del 1935, l'Àngel va poder sortir de la presó. El seu pare havia mort durant aquest temps, segurament per la pena de tenir el fill a presó. Els Ajuntaments, però, no van ser habilitats de nou fins al 17 de febrer del 1936, quan el Govern Central tornà en mans de la coalició republicana d'esquerres, el Front Popular.

Segona etapa a l'alcaldia (1936) i primers anys de la Guerra Civil

L'Àngel va tornar a l'alcaldia de Puig-reig com tots els membres del ajuntament restituint del 1936 per continuar els projectes de feia un any i continuar fent les tasques administratives pròpies (19). Fins el 17 de juliol tot va continuar tranquil, fins i tot es van canviar el nom de dues places del poble (20) i es demanà una subvenció al Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts de Madrid per a les escoles (21).

Ningú es podia imaginar que el 17 de juliol per la ràdio arribaria la notícia d'un alçament militar a l'Àfrica que ràpidament es va estendre per Espanya i donà inici a la Guerra Civil. En aquesta nova situació, l'ajuntament es va mantenir en ple, i l'Àngel Serra, juntament amb altres membres polítics de les forces sindicals i

JAUME MARTÍNEZ I VENDRELL

(Colònia Güell, Santa Coloma de Cervelló, 20 d'abril del 1915 – Barcelona, 26 de novembre del 1989)

De ben jove s'afilià al grup nacionalista radical *Nosaltres Sols!* i es dedicava a tasques culturals, com la fundació de la Biblioteca Popular "Joaquim Folguera" del seu poble. Durant la Guerra civil fou voluntari enquadrat en les milícies d'Estat Català i més tard va ingressar a l'escola de Guerra, de la qual va sortir amb grau de tinent d'artilleria, per posteriorment ser ascendit a capità per mèrits de guerra. Malgrat ser ferit i fet presoner es va evadir, i es va reincorporar a la seva unitat, amb la qual va passar a França arran de la desfeta militar, anant a parar al camp de concentració de Sant Cebrià, d'on es va escapar per anar a Barcelona el 4 de juliol de 1939 amb ganes d'organitzar algun grup de resistència., cosa que va fer amb Daniel Cardona.

El 1942, acabat el procés de debat intern, la organització passa a anomenar-se Front Nacional de Catalunya i Martínez Vendrell organitza l'aparell militar sota el càrrec de secretari militar, fent tasques de propaganda amb la col·locació de banderes, voladura de monuments i locals falangistes, etc. En començar la Segona Guerra Mundial immediatament es posa en contacte amb la resistència francesa i ajuda a passar la frontera als qui fugien de l'agressió nazi. Foren molt nombrosos els serveis d'informació que va prestar a la resistència, tant és a així que fou proposat per la Legió d'Honor, una de les més altes condecoracions que concedeix l'Estat francès, però ell no volgué acceptar dient que humanitàriament també els hauria ajudat i que de fet havia lluitat per Catalunya.

Per Sant Jordi del 1943 va posar la primera bandera de Catalunya que aparegué des de la fi de la guerra, a la Barceloneta, a la torre de Sant Sebastià del telefèric que travessa del port de Barcelona. L'11 de setembre del 1943 posen una altra bandera catalana a les torres de la Sagrada Família i per segona vegada a la torre de Sant Sebastià del telefèric. En motiu d'una final es posa també una bandera catalana al camp del Barça.

A partir de 1944, Martínez Vendrell esdevé Secretari General del FNC. Arrestat, juntament amb 14 militants més, el juny del 1946 quan intentaren posar una bandera al camp del Barça, i fou condemnat a 20 anys de presó al penal de Sant Miquel dels Reis (València) fins que amb motiu del Congrés Eucarístic va rebre

l'amnistia d'una quarta part de la condemna, i amb la redempció per treball pogué sortir el 23 de novembre del 1952. El 1963 fou requerit novament per ésser secretari del FNC. Va deixar el càrrec el 1965.

A finals dels 60, Josep Maria Batista i Roca li encarregà engegar de nou una organització armada per lluitar per l'alliberament de Catalunya. L'agost de 1974 amb el lema "*Per un partit de masses i de combat*", el Front Nacional de Catalunya celebrà el seu 1r Congrés a Montserrat i Martínez Vendrell s'encarrega de preparar l'Exèrcit Popular Català (EPOCA). El 1977 se'n va anar a viure a Andorra. El novembre de 1978 va tornar a Barcelona per a fer unes gestions i a Sant Just Desvern va tenir un accident, trencant-se el fèmur. Fou intervingut en una clínica de Barcelona i quan estava a punt de tornar a Andorra, el 4 de març de 1979 és detingut a l'edat de 64 anys, juntament amb Lluís Montserrat i Sangrà, Joan Mateu i Martínez, M. Teresa Sol i Cifuentes i Manuel Viusà, sota l'acusació de pertànyer a l'Exèrcit Popular Català (EPOCA) i de participar en les morts de l'industrial Josep Maria Bultó i de l'ex-alcalde franquista Joaquim Viola i Sauret (assassinat per un escamot d'EPOCA el gener de 1978). El judici pels fets Bultó-Viola es va celebrar el juny de 1980 i fou acusat de ser el dirigent principal amb Josep Maria Batista i Roca i Manuel Viusà, i tot i que Martínez Vendrell va negar la participació en els atemptats, l'Audiència Nacional el va condemnar a una pena que ja havia complert amb presó preventiva. Però l'any 1981, la família Bultó va recórrer la sentència i el Suprem el va condemnar a dotze anys de presó, que no va complir per haver-se exiliat a Andorra. El gener de 1982, torna a ser condemnat a 36 anys de presó pels mateixos delictes, però tampoc ingressà a presó per ser a l'exili. Greument malalt es va presentar voluntàriament a l'Audiència Nacional de Madrid el 1988. Empresonat a Madrid i Lleida II, d'on només va sortir per morir a l'Hospital Clínic de Barcelona el 26 de novembre de 1989. (Font: ca.wikipedia.org).

MARTÍNEZ VENDRELL, Jaume: *Una Vida Per Catalunya, Memòries (1939-1946)*. Barcelona: Ed. Pòrtic, S.A., 1991.

polítics del poble, va ser un dels principals dirigents del poble, encarregat de patricular els carrers de la vila per tal de mantenir l'ordre públic després de la fugida dels membres de la Guàrdia Civil. Gràcies a l'activitat de l'Àngel, així com de molts altres polítics com el metge Llavaries, al poble de Puig-reig els danys van ser mínims, hi van haver pocs assassinats, les monges que es cuidaven de l'hospital de Sant Josep des del 1926 no van haver de marxar i l'ordre es va mantenir força controlat (22). En tot cas, però, les indústries i les fàbriques de les colònies es van col·lectivitzar com a la resta del país davant la fugida dels amos i encarregats, l'església es va cremar i entesa com una referència religiosa va ser destruït, la Creu de terme dels templers de la plaça del poble va ser decapitada i enderrocada.

Enmig de la guerra, però, va arribar una alegria a Cal Peu Pla: el naixement del tercer i últim fill de l'Àngel, el Joan (23).

L'avenç del conflicte va començar a fer estralls a la població de Puig-reig: va començar el racionament d'aliments, la carestia alimentària, les restriccions de llum i altres proveïments, la lleva continua de soldats. La Generalitat, però, no hi podia fer res.

La guerra i el front

L'exèrcit Popular de la República (EPR) fou la denominació adoptada pel Govern de la Segona República Espanyola a partir del mes d'octubre del 1936 per a denominar les forces armades reorganitzades a partir dels elements de l'exèrcit espanyol que es mantingueren lleials després del cop d'estat del 17 i 18 de juliol del 1936 i de les milícies populars creades durant els primers mesos de la Guerra Civil espanyola i que s'enfrontaren a l'exèrcit constituït pels generals revoltats, denominat Exèrcit Nacional. El 30 d'octubre del 1936 s'havia mobilitzat tota la població masculina entre els 20 i els 45 anys, que a mesura que avançava la guerra, s'anaven incorporant al front de manera progressiva.

El maig del 1938, l'Àngel va haver d'anar a fer formació mili-

Les restes de l'impacta de les bales a la façana de l'església barcelonina de Betlem que el 6 d'octubre de 1936 van disparar contra Àngel Serra. (ARXIU FAMÍLIA SERRA VILANOVA)

tar perquè es cridà la seva quinta i més tard va ser enviat a lluitar a l'Ebre (24), on es localitzava el Front d'Aragó, un dels més importants de la guerra. Allà, va ser nomenat Comissari Polític de Batalló de l'Exèrcit Popular republicà (25), un càrrec que tenia com a funció principal inculcar la ideologia republicana als soldats i vigilar que la seva moral i la ideologia per a la qual lluitaven no defallissin. Tot i que no va estar sempre a la línia d'atac, l'Àngel també va haver d'entrar en combat. Una de les anècdotes que solia explicar era que *"enmig de la batalla, passant l'aviació per sobre del terreny, es va trobar un noi d'uns disset o divuit anys, un dels membres de l'anomenada Quinta del Biberó; el noi es trobava en un estat de xoc, plorant al mig del conflicte; l'Àngel el va agafar, li va donar dues bufetades per fer-lo entrar en raó i se l'emportà del camp de batalla. No en sabem ni el nom ni si va sobreviure o no, però és una història que l'Àngel solia explicar de la guerra"* (26).

A mesura que avançava la guerra, la situació era cada vegada pitjor per a la República. L'Àngel no va viure l'acabament de la Batalla de l'Ebre perquè una bala el va ferir a l'alçada del nervi òptic, que l'obligà a ser ingressat en un hospital militar, concretament un

hospital militar improvisat a la Llar d'Infants Joaquim Costa, al barri d'Horta de Barcelona. Allà va conèixer Jaume Martínez, un dels capitans de l'Exèrcit republicà, amb qui acabaria retirant-se cap a França davant l'avenç de les tropes franquistes, i amb qui el va unir una bona amistat.

Retirada i exili

El dia 25 de gener del 1939, l'Àngel, el Martínez i en Fàbregues –un amic comú–, van iniciar la retirada a peu cap a Girona, on serien evacuats pel personal de l'hospital. Abans, l'Àngel havia dit a en Pere Cardona, un seu cosí, que digués a la família que marxava cap a França i que els escriuria des d'allí.

El camí cap a França està descrit a la biografia de Jaume Martínez Vendrell, *"Una Vida Per Catalunya. Memòries (1939-1946)"* (27). Sortint de Barcelona es dirigiren a Badalona, on dormiren en un bar; Arenys de Mar va ser la següent parada, aquest cop en una casa d'estiueig on hi vivien tres dones esporuguides, i des de on van assabentar-se, gracies a la ràdio, de la caiguda de Barcelona. A l'alçada de Malgrat de Mar, després de protegir-se d'un atac de l'aviació franquista, van ser recollits per la caravana militar que capitanejava en Martínez a la Batalla de l'Ebre, i pararen uns dies a la masia de cal Penedès, vora La Llagostera. Van seguir el camí de la retirada, parant de tant en tant per intentar frenar l'avanç franquista que els seguia de ben a prop, destruint ponts o

obstaculitzant els camins amb vehicles avariats o maquinària, sense aconseguir ésser massa efectius, fins arribar a Belcaire de l'Empordà. Allí van conèixer les noves instruccions: Girona ja no seria el destí de la columna de refugiats, sinó que s'ordenava seguir fins a travessar la frontera per Portbou. El 9 de febrer travessaven la frontera, abandonant a la força armes, vehicles i maquinària de guerra. I així començava el penós exili que, en el cas de l'Àngel, durà pocs anys.

La seva primera parada fou la platja de Sant Cebrià, on les autoritats franceses, com a altres platges del Rosselló, havien instal·lat un camp de refugiats pels republicans espanyols. Al camp, una gran esplanada de sorra delimitada sols per parets de filferro, no hi havia res, ni menjar, ni aigua, ni latrines, ni un lloc on aixopugar-se del fort vent que aixecava la sorra que es convertia en projectils sobre el cossos dels refugiats. Durant setmanes van dormir en un clot que van cavar a la sorra del camp. Més endavant les condicions van millorar, però els polls, la falta de beure i menjar, les malalties i la inexistent higiene del camp van marcar tota l'estada de l'Àngel als camps de refugiats, al de Sant Cebrià i al que més tard fou traslladat, el Camp d'Agde, situat més al nord i lluny del mar, l'anomenat *"el camp dels catalans"*; allí, amb unes condicions més favorables, es va trobar amb mols veïns de Puig-reig que també havien acabat fugint del poble amb l'arribada dels franquistes.

Fou al camp d'Agde on va rebre notícies del doctor i amic Faustí Llavaries que, des del seu refugi d'Andorra, va comentar-li la possibilitat de marxar a Mèxic o a l'Amèrica de Sud. La Francesca, la seva esposa, va anar a França a peu junt amb altres dones de Puig-reig, per treure-li del cap aquestes idees: què havia de fer amb els fills i la família, sola? (28).

L'Àngel no va marxar cap a Mèxic i el desembre del 1939 va tornar a ser traslladat de camp, ara a Sant Cebrià. Va defugir l'opció de formar part de la Legió Estrangera i reincorporar-se a la guerra que ja havia esclatat entre França

i Alemanya; cansat de lluitar, va ingressar en un batalló de treballadors que les autoritats franceses organitzaven diàriament per donar feina als refugiats, com a treballador rural. La seva experiència a les vinyes de casa li va permetre allistar-se en un batalló de podadors i el van traslladar al camp de refugiats de Bram, també de la zona del Rosselló. Allà, el batalló del qual formava part va ser contractat per un propietari de la zona que els hi va oferir feina i allotjament.

Amb tot les condicions no eren gens bones i davant les dificultats l'Àngel i dos treballadors més es van escapar i van començar a treballar als boscos pirinencs, on tallaven fusta per vendre-la a un comerciant que al seu torn la tornava a vendre. Passà el temps, i la ferida que li havia provocat una bala a la batalla de l'Ebre al nervi òptic va començar a empitjorar dia rere dia, i tot i el risc que suposava la seva decisió, l'Àngel va decidir tornar a Catalunya per fer-se mirar l'ull per un especialista de Barcelona. Travessà la frontera amb l'ajut d'un passador entre el 1942 i el 1943, i així el seu exili a França hagué acabat.

Després de l'exili

Amagat en cases de pagès que li donaren aixopluc, l'Àngel aconseguí arribar a Casserres primer i després a Puig-reig, on restà amagat als soterranis de Cal Peu Pla o a casa els sogres. Poc temps després, però, els fills descobriren el seu amagatall i, per por que poguessin dir qualsevol, evidentment de manera involuntària, va acabar per abandonar el seu refugi a Puig-reig, el seu poble i la seva família, altre cop.

Aconseguir feina en una masia d'uns amics a Almenar (Segrià), fins que, al cap d'uns mesos, pogué anar a Barcelona. En el viatge en tren d'anada cap a Barcelona, la Guàrdia Civil va fer un registre rutinari. La Guàrdia Civil demanava a tots els viatgers la documentació i l'Àngel Serra no en tenia; pensant que ja estava llest, va intentar fugir canviant de vagó, i en l'últim moment va trobar l'anticsecretari de l'ajuntament de Puig-reig, un falangista, que va respondre per ell, el va

Àngel Serra Casals (Puig-reig
30 de juliol del 1903- 13 de
desembre del 1982)

acollir a la seva casa de Gavà, li va aconseguir els papers oficials necessaris per deixar de viure clandestinament. Amb papers oficials va aconseguir refer la seva vida.

Havent fundat una empresa de carbó a Terrassa i amb una gran família, Àngel Serra Casals va morir el 13 de desembre del 1982 i va ser enterrat amb un fragment de la senyera que, l'abril del 1931, va onejar al balcó de l'ajuntament de Puig-reig del qual va formar part, com a regidor i alcalde, durant més de 5 anys.

*Fill, pare, botiguer, soldat, empresari i, per sobre de tot, polític catalanista. Aquestes són les facetes que van marcar la vida del puig-reigenc Àngel Serra i Casals, alcalde del poble de Puig-reig entre el 1932 i el 1937, que hagué de viure en un context canviant i revolucionari que acabà desembocant en un dels episodis més dramàtics de la història del nostre país.

Aquest article és un resum del treball de recerca de Batxillerat, titulat "Àngel Serra. El llegat d'un català", tutoritzat per Ramon Yuste (Institut de Puig-reig, curs 2010-2011)

AGRAÏMENTS

Família de Cal Peu Pla: Carme i Joan Serra Vilanova, Enric Oriols Vila i Carme Oriols Serra; Joan Boix i Pilar Gutiérrez Valero.

NOTES

- (1). Arxiu Municipal de Puig-reig. Padró municipal d'habitants del 1905.
- (2). Arxiu Municipal de Puig-reig. Padró municipal d'habitants del 1910.
- (3). El ferrocarril econòmic Manresa-Berga va arribar a Puig-reig l'any 1885; l'estació, situada davant de Cal Pons, va fer créixer un carrer dinàmic, ple de magatzems, boti-

gues i cases, el Carrer del Comerç. Més amunt, a l'altre extrem del poble, prop del camí que anava a Cal Casas, la companyia ferroviària va instal·lar un baixador, conegut amb el nom de "Apeyaderu" que evidentment és la lectura catalana del rètol "Apeadero Puigreig" que hi havia en aquest punt, on es va instal·lar també una casella del guardaagulles i el pas a nivell.

- (4). Per la Caserna del Carme, van passar-hi entre altres, les tropes del Batalló d'Alfons XII, Batalló de Muntanya de Reus, el de Metralladores núm. 4 i el de Caçadors de Muntanya núm. 5. Va viure els moments àlgids i tensos a començaments dels anys trenta del s. XX en haver de reprimir les insurreccions obreres de les conques mineres del Cardener i del Llobregat i, també, durant els Fets del 6 d'octubre de 1934. Durant la guerra de 1936-1939, s'hi va traslladar el Batalló de Metralladores núm. 4, i en la postguerra molts foren els manresans, bagencs i berguedans que hi estigueren mobilitzats per tal de fer front a la presència dels grups de maquis. Font: *Fotografia Històrica: La caserna del Carme de Manresa*, Dovella núm.30, p.13-

- (5). SERRA ROTÉS, Rosa: "Els orígens de Cal Casas de Puig-reig", a L'EROL núm. 47, Berga 1995.
- (6). Els dies 17, 18 i 19 de març de l'any 1931 se celebrà al barri de Sants de Barcelona la Conferència d'Esquerres, a on es va fundar com a partit polític, Esquerra Republicana de Catalunya. Va sorgir de la unió de les organitzacions Estat Català de Francesc Macià, el Partit Republicà Català (1917-1931) de Lluís Companys i el grup L'Opinió de Joan Lluhi, a més de diverses associacions comarcals i locals. El primer president de la nova organització política va ser Francesc Macià, escollit per unanimitat.
- (7). "La Vanguardia", pàg. 7, dimecres 15 d'abril del 1931.
- (8). Arxiu Municipal de Puig-reig. Llibre d'Actes 1931, 17 d'abril.
- (9). ARTERO, Josep; OLLER, Josep: *CEIP Alfred Mata de Puig-reig, 1926-2001*. Puig-reig: CEIP Alfred Mata, 2001
- (10). Llibre d'actes de l'Arxiu Municipal de Puig-reig del 1931-33.
- (11). Documents del Registre Civil de Puig-reig.
- (12). Llibre d'Actes de l'Arxiu Municipal de Puig-reig del 1931-33. 12 d'abril del 1932.
- (13). Llibre d'Actes de l'Arxiu Muni-

- cipal de Puig-reig del 1931-33. 12 d'abril del 1932.
 - (14). Llibre d'Actes de l'Arxiu Municipal de Puig-reig del 1931-33. 12 d'abril del 1932.
 - (15). "La Vanguardia", pàg. 4, dimarts 16 d'agost del 1932.
 - (16). Documents del Registre Civil de Puig-reig.
 - (17). Llibre d'Actes de l'Arxiu Municipal de Puig-reig del 1931-33.
 - (18). "La Vanguardia", pàg. 9, dimarts 5 de juny del 1934.
 - (19). Llibre d'Actes de l'Arxiu Municipal de Puig-reig del 1935-36.
 - (20). Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, 2 de maig del 1936.
 - (21). Edició en motiu del 75è aniversari de les escoles nacionals (1926-2001), el CEIP Alfred Mata, pàg. 15.
 - (22). Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1589, EXP.17.
MONTAÑA, Daniel; RAFART, Josep: *La Guerra Civil al Berguedà (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, S.A., 1991, pàg. 54-57.
 - (23). Documents del Registre Civil de Puig-reig.
 - (24). La batalla de l'Ebre fou un intens combat entre les tropes republicanes i els exèrcits franquistes. El 25 de juliol de l'any 1938 s'inicià el que es convertiria en el definitiu enfrontament de la Guerra Civil Espanyola. La tarda del 15 de novembre les tropes republicanes van creuar a Flix el riu Ebre i a quarts de cinc de la matinada es vola el pont de ferro, donant per acabada i perduda, i després de tres mesos i mig, la batalla més cruenta, de la Guerra Civil Espanyola.
 - (25). El 16 d'octubre de 1936 es va crear el Comissariat de Guerra. Els comissaris polítics tenien com a missió donar moral als soldats a totes les unitats i assegurar la seva cooperació amb els oficials d'alt grau, en els quals molts milicians republicans no confiaven.
 - (26). Fonts orals de la família Serra Vilanova.
 - (27). MARTÍNEZ VENDRELL, Jaume: *Una Vida Per Catalunya, Memòries (1939-1946)*, Barcelona 1991, Ed. Pòrtic, S.A.
 - (28). Fonts orals de la família Serra Vilanova.
- SERRA Rotés, Rosa i Família Pous: "Joan Pous Vinyeta: De Puig-reig a Mauthausen", a L'EROL 117, Tardor 2013. Arxiu Joan Boix: Correspondència Joan Pous Viñeta

Pol Vila Oriols